

¹Иргебаев М.И.^а, ¹Зауренбеков Б.З., ¹Жүнісбек Д.Н., ¹Абеков Р.Б.,
²Қарлыбаев М.С.

¹Қазақ спорт және туризм академиясы, Қазақстан, Алматы қ.

²Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы, Қазақстан, Алматы қ.

ҰЛТТЫҚ ҚОЗҒАЛМАЛЫ ОЙЫНДАРЫН ҚОЛДАНУ АРҚЫЛЫ ОҚУШЫЛАР МЕН ДЕНЕ ШЫНЫҚТЫРУ МҰҒАЛІМДЕРІ БІЛІМДЕРІНІҢ ҚАЛЫПТАСУ ДЕҢГЕЙІН ОҢТАЙЛАҢДЫРУ

Иргебаев Максат Ислямович, Зауренбеков Бауыржан Зауренбекович, Жүнісбек Динара Нұғалықызы, Абеков Руслан Бекболатович, Қарлыбаев Мурат Сагинғалиевич

Ұлттық қозғалмалы ойындарын қолдану арқылы оқушылар мен дене шынықтыру мұғалімдері білімдерінің қалыптасу деңгейін оңтайландыру

Аңдатпа. Бұл мақалада, негізгі бағыт ретінде қазақ ұлттық ойындарының этникалық ұстанымдармен, халықтың салт-дәстүрлерімен тікелей байланысының ерекшеліктері қарастырылған. Сонымен қатар, мақалада қазақтың ұлттық ойындарының тарихы мен даму кезеңдерін, олардың халықтың мәдениетімен, тұрмысымен және салт-дәстүрлерімен байланысын зерттеген шетелдік ғалымдардың мәліметтері жайлы сөз қозғалған. Сондай ақ, мақалада қазақ ұлттық ойындарының негізінде, дене тәрбиелеу жүйесін ұйымдастыру деңгейін анықтау әдістемелері ашылған. Осы мақсатта, жоғары сынып оқушыларынан құрылған топтар, қазақ ұлттық ойындарына қызығушылығы қалыптасу деңгейіне қарай бөлу жүргізілді. Оқушылардың, дене шынықтыруға ұстанымының жеке ерекшеліктерін сараптау мақсатында жүргізілген сынақ-сауалнаманың нәтижелері берілген. Мақалада сонымен қатар, оқушылардың жекелік сауықтыру мүмкіндігін арттыруға, дене тәрбиесі мұғалімінің жекелік ерекшеліктерінің әсерін анықтау жөнінде өткізген зерттеулердің нәтижелері де көрсетілген.

Түйін сөздер: қазақ ұлттық ойындары, халықтың салты, дәстүр, мұғалімінің жекелік ерекшеліктері, дене тәрбиесі.

Irgebayev Maxat, Zaurerbekov Bauyrzhan, Zhunisbek Dinara, Abekov Ruslan, Karlybayev Murat

Optimization of the level of knowledge formation of students and teachers of physical culture through the use of national outdoor games

Abstract. In this article, as the main direction, the features of the direct connection of the Kazakh National Games with ethnic principles, traditions and customs of the people are considered. In addition, the article describes the information of foreign scientists who studied the history and stages of development of Kazakh National Games, their connection with the culture, everyday life and traditions of the people. The article also reveals methods for determining the level of Organization of the system of physical education based on the Kazakh National Games. For this purpose, groups formed from high school students were divided according to the level of formation of interest in the Kazakh National Games. The results of a test questionnaire conducted to analyze the individual characteristics of students' attitude to physical culture are presented. The article also reflects the results of research conducted to determine the impact of personal characteristics of a physical education teacher on improving the ability of students to improve their personal health.

Key words: kazakh national games, customs, traditions of the people, personal characteristics of the teacher, physical education.

Иргебаев Максат Ислямович, Зауренбеков Бауыржан Зауренбекович, Жүнісбек Динара Нұғалықызы, Абеков Руслан Бекболатович, Қарлыбаев Мурат Сагинғалиевич.

Оптимизация уровня сформированности знаний учащихся и учителей физической культуры путем использования национальных подвижных игр

Аннотация. В данной статье в качестве основного направления рассмотрены особенности непосредственной связи казахских национальных игр с этническими принципами, традициями и обычаями народа. Кроме того, в статье рассказывается о данных зарубежных ученых, изучавших историю и этапы развития казахских национальных игр, их связь с культурой, бытом и традициями народа. В статье также раскрыты методики определения уровня организации системы физического воспитания на основе казахских национальных игр. С этой целью было проведено распределение групп, сформированных из старшеклассников, по уровню сформированности интереса к казахским национальным играм. Представлены результаты тест-анкетирования, проведенного с целью анализа индивидуальных особенностей поведения учащихся, физических нагрузок. В статье также отражены результаты проведенных исследований по выявлению влияния индивидуальных особенностей учителя физической культуры на повышение индивидуальных оздоровительных возможностей учащихся.

Ключевые слова: казахские национальные игры, обычаи народа, традиции, индивидуальные особенности учителя, физическая культура.

Кіріспе. Рухани жаңғыру бағдарламасының үшінші бағыты – «Ұлттық бірегейлікті сақтау болып табылады. Ұлттық жаңғыру деген ұғымның өзі ұлттық сананың кемелденуін білдіреді. Ұлттық салт-дәстүрлеріміз, тіліміз бен музыкамыз, әдебиетіміз, жоралғыларымыз, бір сөзбен айтқанда ұлттық рухымыз бойымызда мәңгі қалуға тиіс» [1].

Осы бағдарламаның идеясын жүзеге асырудың бірегей және тиімді жолы – әрекетті мектептен бастау қажет. Соның ішінде, дене шынықтыру сабақтарын қосу абзал. Оқушылардың көңілін аулап, санасына ұлттық рухын ұялатуды ұлттық ойындар арқылы жолын табу керек. Себебі ... жас ерекшелігіне қарай бала ойынға бейім болады және қозғалыс арқылы есте сақтау, өжеттілік сияқты қасиеттері тез қалыптасады.

Өткен дәуірлерде Орта Азия мен Қазақстан елдерінде балалар үш жасқа дейін бірдей жағдайда тәрбиеленіп, олардың бірігіп ойындар ойнағанын этнографиялық мәліметтер растайды. Ал бұдан кейін басқа кезең туды, ұл балалар мен қыз балалар үшін өзіндік ерекшеліктеріне тән әр түрлі талаптар қойылды. Әсіресе, ұл баланың тәрбиесіне жіті көңіл бөлінді. Ол, дене шынықтырудың арнайы айла-тәсілдері үйлесім тапқан, айқын өтпелі сатылардан тұрды [2].

Тарихи мағлұматтарға қарағанда, бір жастық топтан кейінгіге өту кезеңі ептілігін, бағыттылығын, мықтылығын нақтылы шарттарға сай орындаумен, оны қоршаған ортада қолдана білуін көрсетумен байланысты болды. Мысалы, ғұн ұлдары алғашқыда кішкене құстар мен аңдарды садақпен атуды үйреніп, қой үстіне мінсе, ал өсе келе қоян, түлкі атып оны қорек еткен. Садақ атуға шеберленген бозбаланы атты әскер қатарына қабылдаған [3]. Монғолдарда ұлдарын аңшылыққа қабылдауы аң аулауда тапқан олжасына қарай белгіленген. Құспен кіші аңдарға жебе тартудан, аңшылық пен әскер жолын қазақ балалары да бастаған [4].

Келтірілген мағлұматтардан дәстүрлі бағыттылықты бақылай отырып, бұның негізінде өткен дәуірдің, рулық қоғам дәуірінің сарқыншағы мен жаңғырығын көруге болады.

Өмірде қоғамның және кәсіптің өзгеруіне байланысты дене шынықтыру аумағында да жаңа өзгерістерге ие болды. Ол мазмұны жағынан күрделене және түрлене түсті. Енді, ол натуралистік сипатта емес, қоғам өмірінің күрделі жағынан көбірек көріне бастады.

Ертеден келе жатқан белгілі ойындардан басқа, осы кезеңде, нысананы сүйекпен көздеу

сияқты түрлі ойын түрлері әйгілі бола бастады. Бұл жөнінде археологиялық қазындылар хабарлайды. Үстел үсті ойындары пайда бола бастады. Солардың бірі – тоғызқұмалақ ойыны. Бұл ойын шамасы Орта Азия, Қазақстан аймағына ғана тарап қойған жоқ. Инда алқабының ежелгі қалаларынан түрлі заттармен қатар, үстел ойынына арналған тақта, оған қолданылған тастар мен ірі бұршақтар табылды [5].

Қазақтың ұлттық мерекелері ойын-сауықтармен және жарыстармен сүйемелденеді, олар әдетте ұйымдасқан түрде өткізіледі, ал реттелуі, халықтың салт-дәстүрлерінде бекітілген әдеттегі құқықтармен және этникалық нұсқаулармен сақталады. Барлық қатысушылар әр мерекеге арналған өнер көрсету бағдарламасын алдын ала біледі. Ойындар жеребе салғаннан кейін басталады [6].

Қазақ халық ойындарының мазмұнын шетелдік этнограф-ғалымдар, тарихшылар, революцияға дейінгі қазақстандағы саяхатшылар зерттеді (А.Гумбольдт, А. Янушкевич, Т. Аткинсон, А.А. Диваев). Олар қазақтардың халық ойындарын мүмкіндігінше сипаттауға, ережелермен танысуға тырысты, ұлттық колоритті, адамдардың өзін-өзі танытуының өзіндік ерекшелігін, тілдің ерекшелігін, ауызекі мәтіндердің нысаны мен мазмұнын атап өтті. Ұлттық мәдениетте әр түрлі шығармашылық түрлерінің формалары ең тұрақты болып табылады, оған ғасырлар бойы қалыптасқан ашық ойындар, билер кіреді, барлық зерттеулерде байқалады [7]. Олар ұлттық ерекшелікпен сипатталады, осы халықтың өмірін қоршап тұрған құбылыстардың жиынтығын көрсетеді. Мысалы, А.Гумбольдт көшпенді қазақтардың өмірі мен тұрмысын, олардың салт-дәстүрлерін сипаттай отырып: «...Ауылда жүрген кезімді менің өмірімнің ең бақытты кезі деп санаймын, өйткені көшпелі халықтың бізге көрсеткен қонақжайлылығы және олардың ойындары, ойын-сауықтары - бұл ешқашан жадымнан кетпейтін оқиғалар» [8].

Көптеген қазақ халық ойындарын жинап, олардың тәрбиелік-дамытушылық маңызын жоғары бағалап, баға жетпес тәрбиелік-педагогикалық ойларын білдірген алғашқы зерттеушілердің бірі этнограф А.А. Диваев болды. Ол балалардың жүрегін қоршаған ортаның болмысы туралы жарқын әсерлермен қамтамасыз ететін ойындарды қалай ынталандыратыны және оларды шығармашылыққа шабыттандыратыны, танымдық процестің бастауы болып табылатын тәуелсіздікке итермелейтіні туралы жазды [9].

Зерттеудің мақсаты - Қазақ ұлттық ойындарын қолдану арқылы оқушылар мен дене шынықтыру мұғалімдері білімдерінің қалыптасу деңгейін оңтайландыру жолдарын анықтау болып табылады.

Осы мақсатқа жету үшін келесі міндеттер шешілді:

- оқушылардың дене шынықтыру негіздерін қабылдауын анықтау;

- Қазақ ұлттық ойындарын іске асыру бойынша дене шынықтыру мұғалімдері құрамының қалыптасу деңгейін анықтау;

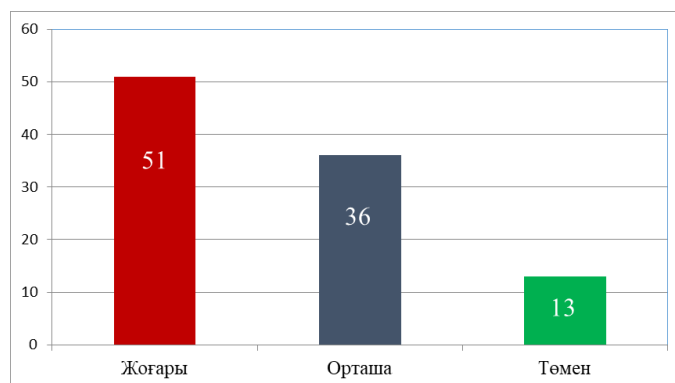
- зерттеу нәтижелерін талдау және тексеру.

Зерттеу әдістері және ұйымдастыруы. Зерттеу барысында келесі әдістер қолданылды: бүгінгі күнге дейін, алған тақырып мәселесін қарастырған ғалымдардың зерттеулерімен танысу мақсатында әдебиет көздерін теориялық талдау әдісі жүргізілді, оқушылардың ұлттық ойындарға деген қызығушылықтарының, білімдерінің, оларды өз бетінше пайдалану дағдыларының көріністерін анықтау, оқушылардың жеке басының адамгершілік қасиеттерін дамыту, олардың ережелерді игеруі мақсатында

педагогикалық бақылау жүргізілді, бақылау стандарттары, сауалнамалар және техникалық әдістердің орындалуын есепке алу, орташа мәнді есептеу үдерісі диагностикалық нәтижелер туралы ақпаратты математикалық-статистикалық өңдеу әдісі арқылы жүргізілді.

Дене шынықтыру мұғалімімен бірлесіп жүргізілген экспериментке жоғары сыныптардың 98 оқушысы тартылды, олар екі топқа бөлінді: бірінші топқа (ЭТ, эксперименттік топ) 48 оқушы кірді, тиісінше мектептер бойынша - 19, 15, 14 бала, екінші топқа (БТ, бақылау тобы) 50 оқушы, тиісінше мектептер бойынша - 14, 21, 15 бала, олар әдеттегі мектеп бағдарламасын үйренумен шектелді.

Зерттеу нәтижелері және оларды талқылау. Оқушылардың ұлттық ойындарға деген қызығушылықтарының, білімдерінің, оларды өз бетінше пайдалану дағдыларының көріністерін анықтау, оқушылардың жеке басының адамгершілік қасиеттерін дамыту, олардың ережелерді игеруі мақсатында педагогикалық бақылау жүргізілді (1 сурет).

1 сурет - жоғары сынып оқушыларын қазақ ұлттық ойындарына қызығушылық деңгейі бойынша бөлу (%)

Педагогикалық бақылаудың қорытындысы бойынша оқушылардың қазақ ұлттық ойындарына бағдарлануын анықтау үшін дене шынықтыру сабақтарында жүргізілген эксперименттік зерттеулердің анықталған және негізделген нәтижелері, олардың жоғары сынып оқушыларының өзін-өзі анықтауын қалыптастыруға оң әсерін анықтады, Қазақ ұлттық ойындарына қызығушылықты арттырады, ал сабақ және сабақтан тыс уақытта Қазақ ұлттық ойындарына қызығушылықты қалыптастыру бойынша жұмыс оларға қанағат сезімін береді.

Дене шынықтыру бойынша тест-сауалнама өткізілді.

Тест-сауалнаманы өткізудің мақсаты оқушылардың дене шынықтыру ұстанымдарын қабылдау ерекшеліктерін талдау болып табылады.

Дене шынықтыру ұстанымдары жеке адамға өзін-өзі анықтау жоспары мен бағдарламасын түсінуге және қабылдауға арналған ұсыныстар, жеке денсаулықты жоспарлауды таңдау мүмкіндігі екенін ескеру қажет. Орташа мәнді есептеу үдерісі диагностикалық нәтижелер туралы ақпаратты математикалық-статистикалық өңдеуге негіз болды.

Кәдігімгі мектеп бағдарламасын өтумен шектелген жоғары сынып оқушыларының эксперименттік және бақылау топтарының оқушыларының жеке бейімделу деректерін салысты-

ру респонденттердің бірінші тобы өздерінің құрдастарымен қарым-қатынасы туралы жағымды

және алаңдаушылық тудырады деп айтуға негіз береді (1 кесте).

1 кесте - Эксперименттік және бақылау тобы оқушыларының кәдігімгі мектеп бағдарламасынан өтумен шектелген бейімділігі (баллмен)

Топтар	А	Ә	Б	В
Эксперименттік тобы	6,8	6,2	4,9	4,7
Бақылау тобы	6,3	5,9	3,8	3,7

Диагностика нәтижелері эксперименттік топтың оқушылары бақылау тобындағы құрдастарынан айырмашылығы бар екенін көрсетеді:

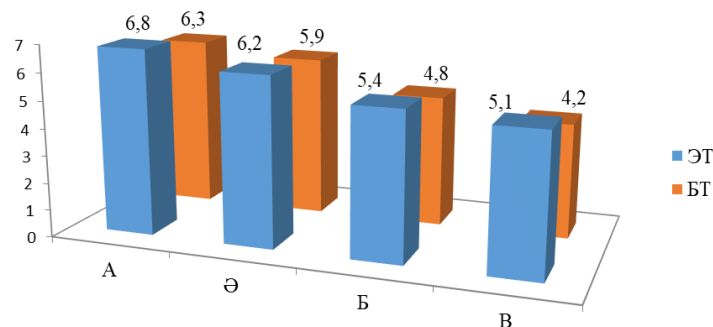
А - қоғаммен күнделікті қарым-қатынаста өзін сенімді, әлеуметтік қатынастарда белсенді сезінеді;

Ә - отбасының басқа мүшелерімен (ата-аналар, аталар, әжелер, бауырлар, әпкелер және

т. б.) қарым-қатынаста жағымды сезінеді;

Б - әлемді қабылдауға қатысты мінез-құлық пен көзқарастарда оң көзқарас байқалады, өзінің жеке қасиеттері мен алаңдауларын жақсы қабылдайды;

В - бар немесе жоқ аурулардан алаңдамайды және қоғамда өздерін жайлы сезінеді.

2 сурет - Эксперименттік және бақылау тобы оқушыларының бейімделуі, олар әдеттегі мектеп бағдарламасынан өтумен шектелген

Дұрыс дүниетанымның қалыптасуын болжау мүмкіндігі статистикалық және диагностикалық көрсеткіштердің синтезін, тазарту мен дұрыс көзқарасты, ұғымды өз халқының бөлшегі ретінде қабылдауды және қабылдауды қамтамасыз етеді, өзін-өзі дамыту кезеңінде жеке тұлғаның өзін-өзі тану шекарасын кеңейтуге және оны жүйелілікке барабар келтіруге, семантикалық көлемді дұрыс қабылдауға және туындаған түрлі мәселелерді сындарлы бағалауға көмектеседі.

Бұл жағдайда эксперименттік және бақылау тобының оқушылары басқа адамдарға мейірімді қарым-қатынаста шамамен бірдей деңгейге жетеді.

Эксперименттік топтың оқушыларында да, бақылау тобында да қолданыстағы ережелерге

ұқсас көзқарастар мен қатынастар байқалады, Қазақ ұлттық ойындарының мүддесі үшін көрінетін ұқсас өзгеріс байқалады. Бір қызығы, эксперименттік топқа кіретін мектеп оқушылары бақылау тобындағы сыныптастарына қарағанда жалпы қабылданған ережелердің тәуелсіздігін қалайды, бұл олардың өмірлік өзін-өзі анықтау саласын анықтайды.

Дене тәрбиесі мұғалімінің құзыреттілік деңгейі. Дене тәрбиесі мұғалімінің жеке ерекшеліктері оқушылардың болашақта жеке сауығуын жоспарлауға қатты әсер етуі мүмкін екенін атап өткен жөн.

Дене тәрбиесі мұғалімінің, қазақ ұлттық ойындары бойынша білімдерін игеру деңгейі, қазақ ұлттық ойындарына негізделген дене шынықтыру бойынша әдістемені, бағдарламаны,

мектеп жасындағы балалардың психологиялық және дене дамуының ерекшеліктері туралы білім кешенін білуден, сондай-ақ оқушылар организмінің анатомиялық және физиологиялық құрылымының ерекшеліктерін түсінуден құралады.

Қазақ ұлттық ойындары бойынша бейінделген дене тәрбиесі мұғалімдерінің сабақтарын жобалаудың креативті біліктілігі мыналардан тұрады: тәрбиелеу мақсаттарына, жас және жеке, психологиялық-физиологиялық ерекшеліктеріне сәйкес оқушыларды оқыту және дамыту жөніндегі жұмысты жоспарлаудан тұрады; диагностиканың негізі болатын әртүрлі әдістер мен әдістерді ескере отырып, сабақтарды дұрыс жоспарлау; денелік білім беру іс-шараларын жүргізу кезінде көрнекілік құралдары мен заманауи техникалық оқыту құралдарын оңтайлы пайдалану мүмкіндігі; жоспарды құрудың әртүрлі әдістері мен түрлерін пайдалану мүмкіндігі.

Дене тәрбиесі мұғалімінің конструктивті қасиеттері келесі дағдылардан тұрады: оқушылармен жұмыс жасау әдісі мен әдісін дұрыс таңдау; оқушыларды оқыту мен тәрбиелеудің педагогикалық нормалары мен ережелерін қатаң сақтау; қызметтің оңтайлы түрлері мен нысандарын таңдау; сабақтың бөліктері бойынша уақытты сауатты бөлу; сабақтың дайындық кезеңінен негізгіге, негізгіден қорытынды кезеңге, қарапайымнан күрделіге тегіс және дидактикалық ауысулар; оқушыларда физикалық қасиеттерді, дағдыларды, дағдыларды дамыту

процесінде жүйелілік, жүйелілік тәртібін қатаң сақтау.

Ұлттық ойындар бойынша бейінделген дене тәрбиесі мұғалімінің ұйымдастырушылық іскерліктері мен дағдылары мынадай қасиеттерден тұрады: оқушылар ұжымын ұйымдастыру қабілеті; оқушылар ұжымын басқарудың әртүрлі түрлері мен нысандарын пайдалану мүмкіндігі; сабақтар, қосымша сабақтан тыс сабақтар ұйымдастыра білу, бұл ретте балалар организмінің психологиялық-физиологиялық дамуын, балалардың қалауын ескеру; оқушыларды әртүрлі белсенді қимыл іс-әрекет түрлеріне тартудың әртүрлі тәсілдерін пайдалану; балаларда өзін-өзі ұйымдастыру мен дербестікті тәрбиелеу қабілеті; ата-аналар мен балалар үшін бірлескен жарыстар мен іс-шаралар, сынып жетекшілері мен әріптестеріне арналған тренинг ұйымдастыра білу [10].

Қазақ ұлттық ойындары бойынша бағдарланатын дене тәрбиесі мұғалімінің қарым-қатынастық қасиеттері мыналардан құралады: оқушыға қажетті сәтте моральдық қолдау көрсете білу; оқушыны өз мүмкіндіктеріне деген сенімділікке баулу қабілеті; талаптарда принциптілік және әділдік; балалардан оның табиғатының жақсы және дұрыс жақтарын таба білу; мектеп ұжымында жағымды психологиялық ахуал жасай білу; түрлі жағдайлардағы қақтығыстарды алдын ала болжай, алдын ала және дұрыс шеше білу [11] (2-ші кесте).

2 кесте - Дене тәрбиесі бойынша оқытушының жеке ерекшеліктерін талдау (баллмен)

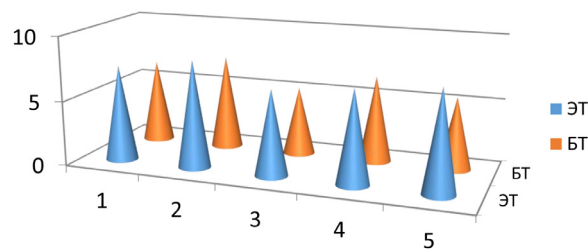
Жеке құндылықтары	Білім деңгейі	Жобалау қасиеттері	Құрылымдық қасиеттері	Ұйымдастырушылық қасиеттері	Қарым-қатынастық қасиеттері
Эксперименттік тобы	7,2	8,2	6,5	7,5	7,8
Бақылау тобы	6,3	7,1	5,1	6,9	5,5

Қазақ ұлттық ойындары бойынша бейіндеуші дене шынықтыру мұғалімінің қабілеттері: оның мектеп ұжымын ұйымдастыруда өнертапқыштық болу қабілеттерінен; қиялын, оптимизмін және қиялын дамытудан; жақсы қойылған және мәнерлі сөйлеу, дикция; жоғары байқағыштық пен назар аударудан, әртістік және актерлік шеберліктен көрінеді (3 сурет).

Осылайша, эксперименттік топтағы оқушылар үшін, бақылау тобының оқушыларымен салыстырғанда дене шынықтыру мұғалімінің

құндылық қасиеттері ең маңызды болып табылады. Әсіресе эксперимент тобының студенттері рухани қасиеттерді бағалайды екен.

Оқушылардың жалпы және физикалық дамуындағы осы өзара әрекеттесудің тиімділігін анықтау үшін жоғары мектеп оқушыларына арналған Қазақ ұлттық ойындары негізінде стандартты мектеп дене шынықтыру Бағдарламасында қарастырылған дене шынықтыру жаттығуларына дайындық деңгейіне талдау жүргізілді.

3 сурет - Дене тәрбиесі бойынша мұғалімнің жеке қабілеттерін талдау

Қорытынды. Дене шынықтыру және спорт - бұл күрделі әлеуметтік-экономикалық, педагогикалық, психологиялық құбылыс, оның заңдылықтары әлі жақсы түсінілмеген және қоғам дамыған сайын оның рөлі артып келеді. Қазіргі жағдайда дене шынықтыру және спорт қазіргі өркениеттің жағымсыз құбылыстарына қарсы салмақ ретінде ғана емес, сонымен бірге жеке тұлғаны тәрбиелеу мен әлеуметтендірудің, салауатты өмір салтын қалыптастырудың маңызды элементі болып табылады. Дене шынықтыру мен спортты басқару халықтың ұлттық әл-ауқаты мен

денсаулығының факторына айналуға. Қазақтарды тәрбиелеудің дәстүрлі мәде-ниетін жаңғырту жүйесіндегі басты шарттардың бірі болып табылатын қазақтың ұлттық спорт түрлерін, халықтық қимыл ойындары мен дене жаттығулары мен жарыстарын қалпына келтіру және ортақ жүйеге келтіру жөніндегі қызметті күшейту қажет деп санаймыз. Осы мақсатқа жету үшін мәдени ақпаратты беруге тікелей қатысатындардың барлығын - мұғалімдерді, тәрбиешілерді, қоғамшылдарды және т.б., тек мамандарды ғана емес, процеске белсенді түрде қосу қажет.

Әдебиет

- 1 Назарбаев Н.А. «Болашаққа бағдар: рухани жаңғыру» // «Егемен Қазақстан» газеті. 2017, - №29, - 1 б.
- 2 Балаубаев С.Б., Голяховская А.М. Социально-бытовая среда казахского ребенка и картка в его воспитании. «Научная мысль», Ташкент-Самарканд, 1930, - №1, - 102 с.
- 3 Оссон К.Д. История монголов. От Чингис-хана до Тамерлана, т 1, Чингис-хан. Иркутск, 1937 - 185 с.
- 4 Таникеев М.Т. Казахские национальные виды спорта и игры. Казгосиздат, Алма-Ата, 1957, - 8 с.
- 5 Марғұлан А.Х., Акишев К.А., Кадырбаев М.К., Оразбаев М.А., Древняя культура Центрального Казахстана. Издательство «Наука» Каз.ССР, Алма-Ата, 1966, - 414 с.
- 6 Тәнікеев М.Т., Асарбаев А.Қ. Қазақстандағы дене шынықтыру мен спорт тарихы. Оқу құралы. – Алматы: ҚазСТА, 2002 ж. - 173 б.
- 7 Асарбаев А. Традиционные казахские национальные игры. // Физическая культура в школе. - 2007. - № 6. – С. 6.
- 8 Сағындықов Е. С. Казахские национальные игры. - Алматы: «Рауан», 1991. – 176 с.
- 9 Тайжанов С., Касымбекова С. Казахские национальные игры. // Физическая культура в школе. - 2007. - № 6, - С.22.
- 10 Абушев А.Н. Особенности использования казахских национальных игр в процессе занятий со школьниками // Тезисы респ. науч.-практ. конф. - 2006. - № 4. - С. 9–10.
- 11 Барабанов А.Г. Высшее физкультурное образование. Проблемы и решения. - М.: ФОН, 1995. – 186 с.

References

- 1 Nazarbaev N.A. «Bolashaqqa baғdar: ruhani zhaңғыru» // «Egemen Kazakstan» gazeti. 2017, - №29, - 1 b.
- 2 Balaubaev S.B., Golyahovskaya A.M. Social'no-bytovaya sreda kazahskogo rebenka i kartka v ego vospitanii. «Nauchnaya mysl'», Tashkent-Samarkand, 1930, - №1, - 102 s.
- 3 Osson K.D. Istoriya mongolov. Ot CHingis-hana do Tamerlana, t 1, CHingis-han. Irkutsk, 1937 - 185 s.
- 4 Tanikeev M.T. Kazahskie nacional'nye vidy sporta i igrы. Kazgosizdat, Alma-Ata, 1957, - 8 s.
- 5 Marғұlan A.H., Akishev K.A., Kadyrbaev M.K., Orazbaev M.A., Drevnyaya kul'tura Central'nogo Kazahstana. Izdatel'stvo «Nauka» Kaz.SSR, Alma-Ata, 1966, - 414 s.
- 6 Tanikeev M.T., Asarbaev A.K. Kazakstandaғy дене shыnyktyru men sport tarihy. Oқu құraly. – Almaty: KazSTA, 2002 zh. - 173 b.
- 7 Asarbaev A. Tradicionnye kazahskie nacional'nye igrы. // Fizicheskaya kul'tura v shkole. - 2007. - № 6. – S. 6.
- 8 Sagyndykov E. S. Kazahskie nacional'nye igrы. – Almaty: «Rauan», 1991. – 176 s.
- 9 Tajzhanov S., Kasymbekova S. Kazahskie nacional'nye igrы. // Fizicheskaya kul'tura v shkole. - 2007. - № 6, - S. 22.

- 10 Abushev A.N. Osobennosti ispol'zovaniya kazahskih nacional'nyh igr v processe zanyatij so shkol'nikami // Tezisy resp. nauch.-prakt. konf. - 2006. - № 4. - S. 9–10.
- 11 Barabanov A.G. Vysshee fizkul'turnoe obrazovanie. Problemy i resheniya. – M.: FON, 1995. – 186 s.

<p>Хат-хабарларға арналған автор (бірінші автор) Иргебаев Максат Ислямович – PhD докторы, қауымдастырылған профессор міндетін атқарушы, Қазақ спорт және туризм академиясы; Алматы қ., Қазақстан Республикасы e-mail: maksat.68@mail.ru</p>	<p>Автор для корреспонденции (первый автор) Иргебаев Максат Ислямович – доктор PhD, исполняющий обязанности ассоциированного профессора, Казахская академия спорта и туризма; г. Алматы, Республика Казахстан e-mail: maksat.68@mail.ru</p>	<p>The Author for Correspondence (The First Author) Maksat Irgebayev - Ph. D., Acting As- sociate Professor, Kazakh Academy of sports and tourism; Almaty siti, Republic of Kazakhstan. e-mail: maksat.68@mail.ru</p>
---	---	--